

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΙΟΥΡΤΣΑΚΗΣ

Κρυμμένη
Πατρίδα

Θέση ύπογραφης δικαιούχου δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας
εφόσον αυτή προβλέπεται από τή σύμβαση

Τό παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τίς διατάξεις τής έλληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τίς διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Άπαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής άδειας τού εκδότη ή κατά όποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ήλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) άντιγραφή, φωτοαντύπωση και έν γένει άναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, άναμετάδοση στό κοινό σέ όποιαδήποτε μορφή και ή έν γένει εκμετάλλευση τού συνόλου ή μέρους τού έργου.

Έκδόσεις Πατάκη – Λογοτεχνικά δοκίμια

Γιάννης Κιουρτσάκης, *Κρυμμένη Πατρίδα*

Υπεύθυνη έκδοσης: Σταύρη Ίωαννίδου

Επιμέλεια-διορθώσεις: Εύαγγελία Δάλκου

Σελιδοποίηση: Κωνσταντίνος Καπένης

Έργο έξωφύλλου: Νίκος Στεφάνου, *Ή Βιάννος*, 2007

(εϋγενική παραχώρηση τής Ναταλίας Στεφάνου, 2026)

Θερμές εϋχαριστίες στόν Νίκο Άλιάγα για τήν εϋγενική

παραχώρηση τής φωτογραφίας τού συγγραφέα.

Copyright© Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ (Έκδόσεις Πατάκη)

και Γιάννης Κιουρτσάκης, Άθήνα, 2025

Πρώτη έκδοση από τίς Έκδόσεις Πατάκη.

Άθήνα, Φεβρουάριος 2026

KET K275 ΚΕΠ 860/25 ISBN 978-618-07-1538-5

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ.

ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 801.100.2665, 210.52.05.600, ΦΑΞ: 210.36.50.069

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΥΠΟΚ/ΜΑ: ΚΟΥΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ – ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ), 57009 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Τ.Θ. 1213,

ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, 2310.75.51.75, ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

ΜΑ ΤΙ ΕΙΧΑ ΠΑΘΕΙ; Ἦμουν δεκαοχτώ χρονῶν, εἶχα μόλις τελειώσει τό βαρετό σχολεῖο κι ἔνιωθα ἔτοιμος νά ἐκπληρώσω τό ἀγαπημένο μου ὄνειρο: ν' ἀφήσω πίσω μου τήν ἐπαρχιακή Ἀθήνα ὅπου πνιγόμευν, γιά ν' ἀνοιχτῶ στόν μεγάλο κόσμο· νά σπουδάσω στό Παρίσι. Ἐκεῖ οἱ ἀνοιχτοί ὀρίζοντες θά ἔδιναν φτερά στά κακότεχνα ποιητικά μου σχεδιάσματα· ἐκεῖ θά γνώριζα ἴσως τόν ἔρωτα πού θά μεταμόρφωνε τήν ὑπαρξή μου. Ἡ χρυσαλλίδα μποροῦσε νά γίνει πεταλούδα.

Ὅμως τί παράξενο: Ἐξαφνα μέ πλημμύρισε μιά τρελή ἀγάπη γιά τή χώρα πού καταφρονοῦσα! Ἐνα βράδυ βρέθηκα στό Ἡρώδειο, ὅπου δινόταν μιά παράσταση τῶν *Χοηφόρων*· κι ἔνα μονάχα χορικό ξεσήκωσε μιά πρωτόγνωρη τρικυμία στό κορμί μου: μόλις οἱ γυναῖκες τοῦ χοροῦ ἄγγιξαν τό χῶμα, μοῦ φάνηκε πώς μιά παμπάλαια, προαιώνια πνοή, βγαλμένη ἀπό τά ἔγκατα τῆς γῆς, διαπερνοῦσε ὅλο τό ἀρχαῖο θέατρο καθώς ὑψωνόταν στόν αἰθέρα, καλώντας μας ἐμένα καί ὅλους στό κέντρο τοῦ ἑαυτοῦ μας –καλώντας μας–, ἄραγε ποῦ;

Ὅχι, δέν μετάνιωνα πού ἔφευγα. Τό ἔλεγα καί τό ξανάλεγα μέσα μου: ἔπρεπε νά φύγω γιά νά γίνω αὐτός πού ἤμουν. Μά τώρα μέσα στή χαρμόσυνη προσμονή φώλιαζε μιά ἀλλόκοτη ὀδύνη. Τήν παρραμονή τοῦ ταξιδιοῦ βγῆκα γιά ἕναν μεγάλο περίπατο στήν Ἀθήνα. Περπάτησα στίς φτωχογειτονιές πού μέ γοήτευαν ἐδῶ καί χρόνια. Καί λίγο λίγο, ἡ ἀδημονία τοῦ φευγιοῦ καταστάλαξε στή μελαγχολία τοῦ συντελεσμένου. Συλλογίστηκα πῶς τοῦτο τόδρομάκι, κείνο τό καφενεδάκι στή γωνιά, οἱ γριουῦλες πού κουβέντιαζαν στά πεζοδρόμια καθώς ἔγερνε ὁ ἥλιος, ὅλα ὅσα μέ εἶχαν χτέες ἀκόμα συγκινήσει, δέν θά τά ξανάβρισκα ὅμοια ἢ δέν θά τ' ἀναγνώριζα πιά ποτέ, γιατί καί ἡ γειτονιά καί ὁ τόπος κι ἐγώ ὁ ἴδιος θά εἶχαμε γίνει ἄλλοι. Λές κι ἔφευγα γιά πάντα. Ἐνιωσα μέ θλίψη ὅτι ἡ ἀνώδυμη καί ταπεινή ζωή αὐτῆς τῆς πόλης, πού τόσο ἀδιάφορα τήν εἶχα ἐδῶ καί χρόνια προσπεράσει, μέ εἶχε, εἴτε τό ἥξερα εἴτε ὄχι, διαποτίσει ἀπό τίς πρῶτες μέρες τῆς ζωῆς μου. Καί τώρα ἦταν σάν νά ἐγκατέλειπα μέ τή θέλησή μου ἕνα μέρος τοῦ ἑαυτοῦ μου. Ἄραγε αὐτό δέν θά μ' ἔκανε μιά μέρα ξένο στόν ἴδιο μου τόν τόπο; Τί ἄλλο ἦταν τό ταξίδι μου παρά μιά φυγή, φυγή ἀπό τήν Ἑλλάδα, φυγή ἀπό τόν ἑαυτό μου;

Μά τώρα ἕνα κεφάλαιο τῆς ζωῆς μου εἶχε κλείσει. Κι ἐπαναλάμβανα μέσα μου μονότονα πῶς ἔπρεπε νά φύγω, ὅπως θά ἔλεγα ἀργότερα πῶς κάποια μέρα ἔπρεπε νά πεθάνω. Ναί, κείνο τό ἀθηναϊκό καλοκαίρι τό ταξίδι μου πῆρε ἀπρόσμενα τή γεύση

του θανάτου. Μόνο πού σ' αὐτὴ τῆ γεύση κρυβόταν ἐξαρχῆς ἡ προσδοκία μιᾶς ἀνάστασης.

Σήμερα ξέρω ὅτι, ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν Ἰούλιο τοῦ 1959 ἴσαμε τούτη τῆ στιγμή πού γράφω, δέν θά ἔπαυα νά φεύγω καί νά ἐπιστρέφω στήν Ἑλλάδα, χωρίς νά ἔχω ἀκόμα καταλάβει ἂν αὐτό τό ἀτέρμοно πηγαίνελα μπορεῖ νά τελειώνει κάπου.

*
**

Τό Παρίσι, ὅπου βρέθηκα οὐρανοκατέβατος, δέν ἔμοιαζε διόλου μέ τῆ σαγηνευτική κοσμόπολη πού εἶχα ἀγαπήσει ταξιδεύοντας ἐκεῖ μέ τούς γονεῖς μου, στά δεκαπέντε χρόνια μου. Τώρα κατέβαινα ἀπὸ τῆ μικροσκοπική κάμαρα ὑπηρεσίας τοῦ τελευταίου ὀρόφου μιᾶς ἀστικής πολυκατοικίας καί χωνόμουν ξαφνικά μέσ στό ἀπειράριθμο πλήθος τῆς λεωφόρου Wagram, ὅπου ὄχι μόνο δέν γνώριζα κανέναν καί κανέναν δέν μέ γνώριζε, ἀλλά δέν ἤξερα ποῦ πήγαινα καί γιά ποιόν σκοπό. Βυθιζόμουν στό μετρό καί μέ κυρίευε μιᾶ ἀπύθμενη ταραχή, καθώς κοίταζα τά ἀνθρώπινα πρόσωπα στόν ἀντικρινό συρμό νά φεύγουν ὀλοταχῶς πρός τήν ἀντίθετη κατεύθυνση. Καί ἡ ταραχή γινόταν ἀγωνία, ὅταν συνειδητοποιοῦσα ὅτι αὐτά τά πρόσωπα πού μόλις τά εἶχα δεῖ γιά ἓνα δευτερόλεπτο δέν θά τά ξανάβλεπα πιά ποτέ, εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰῶνων· λές καί τά εἶχε ρουφήξει αἰφνίδια ὁ θάνατος, ὅπως θά εἶχε ρουφήξει καί τό δικό μου πρόσωπο στά δικά τους μάτια. Γιατί ἄραγε δέν εἶχα αἰσθανθεῖ ποτέ κάτι

παρόμοιοι στον ηλεκτρικό σιδηρόδρομο της Αθήνας; Θα χρειαζόμουν κάποιο χρόνο για να μάθω τί θα πει να είσαι ένα άτομο που έχει χάσει ξαφνικά το πρόσωπό του μέσ στη μάζα. Για τήν ώρα, άκουγα κάθε τόσο μέσα μου τό συνταρακτικό έρώτημα του Ρίλκε, στά *Τετράδια του Μάλτε Λάουριντς Μπρίγκε*: «Έδω λοιπόν έρχονται οί άνθρωποι για να ζήσουν; Θα έλεγα πώς έρχονται έδω για να πεθάνουν».

Βέβαια, γνώριζα κάπως τό Παρίσι. Όμως μόλις τώρα συναισθανόμουν τό αυτονόητο: πώς δέν μέ γνώριζε εκείνο. Κι ένας κόσμος που δέν σέ ξέρει σέ κάνει ξένο – στά ΄δια σου τά μάτια! Δέν ήτανε παρόξενος; Άκόμα και τά γαλλικά, που τόσο τ' αγαπούσα, τά μιλούσα και τά έγραφα, μου φαίνονταν μιá ξένη γλώσσα! Άραγε γιατί; Ίσως γιατί δέν είχα τή δυνατότητα να πω μ' εκείνα τό σαράκι που είχε αρχίσει να μέ τρώει: τόν καημό της ξενιτιάς.

Όστούσο δέν κουραζόμουν να τό υπενθυμίζω στον έαυτό μου: έγώ όφειλα τώρα να μεταμορφωθώ στον άλλον που σκιρτούσε μέσα μου. Τό ξαναθυμήθηκα ακούγοντας, στό θέατρο Odéon, έναν αλλιωτικό λόγο: τή φράση του Cébès, ήρωα της Χρυσής Κεφαλής του Paul Claudel, που δέν μέ ταρακούνησε λιγότερο: «*Homme nouveau devant les choses inconnues*». Για ποιόν λόγο λοιπόν είχα έρθει στό Παρίσι, αν όχι ακριβώς γι' αυτό: να γίνω ένας «καινούργιος άνθρωπος μπροστά στά άγνωστα πράγματα»;

Και βάλθηκα να κρατήσω τήν υπόσχεσή μου, άπέναντι στον μοναδικό συνομιλητή εκείνων των μονα-

χικῶν ἡμερῶν: τό ἡμερολόγιό μου. Σύχναζα καθημερινά στή βιβλιοθήκη Sainte Geneviève, ἀντίκρου στό Πάνθεον, ὅπου διάβαζα τά πάντα: ποίηση, φιλοσοφία, ἱστορία, δίκαιο, ἀκόμα καί... παραμύθια ἀπό τήν Ἑλλάδα! Τίς Κυριακές περπατοῦσα ἀτέλειωτες ὥρες στά πιό ἀπόμακρα βουλευάρτα. Ἄκουγα μουσική ἀπό τό πικάπ πού εἶχα ἀγοράσει: τότε ἀνακάλυφα τά *Κατά Ματθαῖον Πάθη* τοῦ Μπάχ. Μοῦ φάνηκε πώς τούτη ἡ μουσική ἦταν ἡ κορυφή τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἴσως καί κάτι πιό πολύ: ὅτι σπουδαιότερο εἶχε δημιουργήσει ὁ ἄνθρωπος! Θά μπορούσα ἄραγε, νά βρῶ σ' αὐτή τήν πανανθρώπινη γλῶσσα τήν πιό ἀληθινή, τήν πιό βαθιά πατρίδα μου;

Στό μεταξὺ ἄρχισαν στό Πανεπιστήμιο τά μαθήματα. Παράδοξο! Τά νομικά μ' ἐνδιέφεραν πολύ περισσότερο ἀπ' ὅσο φανταζόμουν. Ἐδῶ ἀφομοίωνα ἕναν καινούργιο τρόπο σκέψης πού μέ βοήθοῦσε νά προσανατολιστῶ στόν κόσμον τῶν ἰδεῶν, τῶν θεωριῶν καί τῶν θεσμῶν πού εἶχαν οἰκοδομήσει τίς κοινωνίες μας. Ἰδίως τήν κοινωνία καί τήν ἱστορία τῆς Γαλλίας, πού τώρα μόνο μοῦ ἀποκάλυπταν τίς ριζικές διαφορές τους, ὅταν συγκρίνονταν μέ τήν κοινωνία καί τήν ἱστορία τῆς Ἑλλάδας.

Καί ἀπό τίς Βρυξέλλες, ὅπου βρισκόταν ὁ ἄλλος ξενιτεμένος τῆς φαμίλιας μας, ὁ μονάκριβος μεγάλος ἀδερφός μου, ὁ Χάρης, λάβαινα κάθε δύο-τρεῖς μέρες γράμματα πού μ' ἐμφύχωναν βεβαιώνοντάς με πώς μέ καμάρωνε. Στά λόγια του ἀναγνώριζα μ' εὐ-

γνωμοσύνη τόν τρυφερό, νεανικό πατέρα πού εἶχε γίνει γιά μένα μετά τόν θάνατο τοῦ ἠλικιωμένου μας γεννήτορα, τόν ὁποῖο εἶχαμε χάσει, ἐγώ στά δεκατέσσερά μου χρόνια, ἐκεῖνος στά εἴκοσι δύο. Βέβαια, εἶχε κι ἐκεῖνος τά δικά του βάσανα, πού μοῦ τά ἐξομολογιόταν πότε πότε, μά τόσο λίγο (δέν ἤθελε νά μοῦ φορτώσει τίς σκοτοῦρες του σέ μιάν ἐποχή κρίσιμη γιά μένα): ἄραγε θά στέριωνε μιά μέρα στό Βέλγιο, ὅπου, παρά τίς λαμπρές σπουδές του, εἶχε βρεθεῖ χωρίς δουλειά; Θά γύριζε κάποτε στήν Ἑλλάδα, πού δέν ἔλεγε νά τήν ξεχάσει; Ἦ θά ἔπρεπε πρῶτα νά ξενιτευτεῖ πιό μακριά, στόν Καναδά ἢ στήν Ἀφρική, γιά νά γυρίσει στήν πατρίδα «νικητής»; Καί πῶς θά ἰσοροποῦσε ὁ βασανισμένος του ἔρωτας μέ τήν ἀγαπημένη του Μαριέτ; Ποιός θά φρόντιζε τή μάνα μας στήν Ἀθήνα; Ναι, ὅλα αὐτά μοῦ τά ἔλεγε ἢ τά μισόλεγε... Μά τόσο λίγο! Ἦ μήπως ἐγώ ἤμουν ἀπελπιστικά λίγος γιά νά νιώσω τό σαράκι πού τόν ἔτρωγε; Δέν θ' ἀργοῦσα νά τό μάθω.

*
**

Γιατί, στίς 22 τοῦ Γενάρη τοῦ 1960, ὁ Χάρης αὐτοκτόνησε (μόλις πρὶν ἀπό δύο μῆνες εἶχε κλείσει τά εἴκοσι ἔξι). Μιά ἄβυσσος ἄνοιξε στήν ψυχή μου – δέν ἔμελλε ποτέ νά κλείσει. Μέσα σέ μιὰ στιγμή, ὅλα τά ὄνειρα πού εἶχε ὑφάνει στή σύντομη ζωή του αὐτό τό γελαστό παιδί, ὁ φιλότιμος γιός, ὁ ἀφοσιωμένος ἀδελφός, ὁ πολλά ὑποσχόμενος νεαρός γεωπόνος, εἶχαν βουλιάξει ἀμετάκλητα. Πόσα ἄλλα ὄνει-

ρα! Νά γίνει καουμπούι στὴν Ἀμερικὴ... Νά ἀναζητήσῃ ἐκεῖ γιὰ ὅλη τὴν οἰκογένεια μιὰ νέα πατρίδα... Νά δουλέψῃ ὅπουδὴποτε, μακριὰ ἀπὸ τὴν Ψυροκώσταινα πού τρώει τὰ παιδιὰ της... Νά γυρίσῃ, πάντως, μιὰ μέρα δικαιωμένος στὴν Ἑλλάδα, πού τοῦ εἶχε μάθει τί σημαίνει ἀνθρωπιά... Ὅλα εἶχαν γίνει στάχτη! Καί πρῶτο πρῶτο τὸ ὄνειρο τοῦ πατέρα – πού τὸ εἶχε μοιραστεῖ μέ τόσες γενιές Ἑλλήνων πατεράδων: νά δει τὸν κανακάρη του νά γλιτώνει ἀπὸ τὴ φτώχεια τῶν προγόνων του· νά γίνεταί ἓνας «ἐπιστήμων», ἓνας «Εὐρωπαῖος»... Σέ ποιὰ κόλαση θὰ βυθιζόταν τώρα ἐκεῖνος ἂν βρισκόταν στὴ ζωὴ! Κι ἡ μάνα μας; Ποιὸς θὰ μπορούσε νά νιώσει καί νά πεῖ τὸν βουβό της σπαραγμό μπροστά στο νεκρὸ παιδί της; Κι ἐγώ; Τί ἀξία μπορούσε νά ἔχει τώρα τὸ δικό μου «εὐρωπαϊκό» ὄνειρο, ὅπως τόσα ἄλλα πού εἶχαν βλαστήσῃ στὴ φιλόξενη ἐστία τοῦ σπιτιοῦ μας; Ὅλα στάχτη.

Ἀπὸ τότε συλλογίστηκα συχνά ὅτι ἡ μοίρα τοῦ Χάρη δέν θὰ ἦταν τόσο τραγικὴ ἂν δέν εἶχε τραφεῖ μέ τούς μύθους, τίς ψευδαισθήσεις καί τίς ἀντιφάσεις τῆς νεότερης Ἑλλάδας σχετικὰ μέ τὴν Εὐρώπη, ὅπως ὅλα τοῦτα καλλιεργήθηκαν, ἐδῶ καί δύο αἰῶνες, ἀπὸ τὴν πάντα μετέωρη ἀστική μας τάξη. Ὑπερβάλλω; Δέν τὸ ἀποκλείω. Ὅμως, μπεῖτε στὴ θέση μου ἐκείνης τῆς στιγμῆς: Τί εἶχαν γίνει ξάφνου στὴ ζωὴ μας αὐτές οἱ δύο μεγάλες λέξεις, αὐτές οἱ ἔννοιες πού τίς εἶχαμε φορτώσει μέ τόσα βαριά νοήματα καί ἰδανικά; Δυὸ ἀδειανά θηκάρια δίχως σῶμα

καί ψυχή. Αὐτή ἦταν, λοιπόν, ἡ Ἑλλάδα; Αὐτή ἦταν ἡ Εὐρώπη;

**

Παράξενα παιχνίδια πού παίζει ἡ ζωή! Ἐνῶ βούλιαζα στά πιό βαθιά τοῦ ζόφου, συνέβη τό ἀνέλπιστο: τό κορίτσι πού μοῦ εἶχε ἀναγγεῖλει τό «δυστύχημα» τοῦ Χάρη (γνώριζα λίγο τήν οἰκογένειά της) ἐμφανίστηκε ξανά ἀπρόσμενα στό καμαράκι μου καί μοῦ ζήτησε νά κάνουμε μαζί ἕναν περίπατο στό Παρίσι! Συμφωνήσαμε νά βρεθοῦμε ἕνα βράδυ τῆς ἐπόμενης ἐβδομάδας. Περιμέναμε νά κοπάσει ἡ κίνηση στούς δρόμους καί ξεκινήσαμε γύρω στίς ἔντεκα. (Ἐκεῖνο τό βράδυ οἱ γονεῖς της ἔλειπαν στήν ἐξοχή.) Ἦταν ἕνας μακρὺς, μακρότατος νυκτερινὸς περίπατος, πού ἔμελλε νά διαρκέσει ὡς τήν αὐγή – μέσα μου διαρκεῖ ἀκόμα. Λίγο πρὶν ἀπό τό ξημέρωμα, ἡ πόλη εἶχε ἐρημώσει. Αἴφνης, ἀντικρίσαμε σέ μιὰ γωνιά κάποιου ἄγνωστου βουλευβάρτου ἕνα φωτάκι – τό πρῶτο μπιστρό τῆς μέρας. Χωθήκαμε τουρτουρίζοντας ἐκεῖ, νά πιοῦμε ἕναν ζεστό καφέ. Κοιταζόμεσταν δίχως νά μιλάμε – ποτέ τά μάτια μας δέν μίλησαν τόσο πολύ! Φώτιζε ὁ οὐρανὸς ὅταν ξαναβρεθήκαμε στό κατώφλι τοῦ σπιτιοῦ της. Φιληθήκαμε. Κι ἀπό ἐκεῖνο τό χειμωνιάτικο πρωὶ δέν χωρίσαμε ποτέ.

**

Αὐτό πού ζούσαμε δέν ἦταν ἕνας ἐφήμερος ἔρωτας. Ἦταν μιὰ ἀγάπη ριζωμένη στήν ὀδύνη – ἀλλιῶς θά

διαρκοῦσε μιά ζωή; Πολλά χρόνια ἀργότερα θά ἔγραφα ὅτι αὐτή ἡ κοπέλα πού εἶχε ἐμφανιστεῖ ἀπροσδόκητα μπροστά μου ὡς ἄγγελος θανάτου ἔμελλε νά γίνει ἄγγελος νέας ζωῆς – ἄραγε τούτη ἡ ὑποψία δέν εἶχε ἤδη σαλέψει μέσα μου κείνη τή νύχτα στό ἔρημο Παρίσι;

Μά βέβαια, τώρα δέν ἤμουν μόνος: ἡ «ἀγαπημένη» πού ἀναζητοῦσα δέν ἦταν μήτε ἀγνωστη μήτε μακρινή, ὅπως τήν ὀνόμαζα στά ὄνειροπαρμένα ἐφηβικά γραπτά μου. Ἦταν αὐτή ἡ γλυκιά καί δροσερή κοπέλα, ἡ Ζιζέλ, πού βιάδιζε δίπλα μου καί μ' ἔκανε ν' ἀνατριχιάζω ὅταν τήν ἄγγιζα. Τό «ἀγνωστο» εἶχε ἀποκτήσει πρόσωπο – τό δικό της. Καί τά ποιήματα, πού τόσα χρόνια τώρα τά ἔκλεινα στό συρτάρι, τά ἔγραφα πιά γιά κείνην – τί λέω; τά ἔγραφα σ' ἐκείνην! Κι ὅλα εἶχαν ἀλλάξει. Τώρα θά χάριζα ὅ,τι πιό πολύτιμο φύλαγα στήν ψυχή μου σ' ἕναν ἄλλον ἄνθρωπο, θά τό χάριζα πιά στόν κόσμο! Ἄραγε ἐκείνη δέν εἶχε γίνει μονομιᾶς στά μάτια μου ὁ κόσμος;

Αὐτά στριφογύριζαν κάθε μέρα στό μυαλό μου καί ἀγωνιζόμουν νά τῆς τά ἐξηγήσω – τώρα στά γαλλικά! Αναρωτιόμουν μέ ἀδημονία τί ἄλλο μποροῦσε νά κρύβεται πίσω ἀπό ἕνα ἀγαπημένο πρόσωπο, ἂν ὄχι ὀλόκληρος ὁ κόσμος. Τί ἄλλο ἦταν, κατά βάθος, ὁ ποιητής, ἂν ὄχι ἕνας δωρητής κι ἕνας δημιουργός (*donateur et créateur*, καταπῶς τό ἔγραφα μέ τίς λέξεις τῆς δικῆς της γλώσσας) πού προσφέρει στόν ἄλλον ἄνθρωπο καί παραπέρα σέ ὅποιον εἶναι ἔτοιμος

νά τό δεχτεί, ἄρα καί (γιατί ὄχι;) σέ ὄλον τόν κόσμο, ὅτι πολυτιμότερο μποροῦσε νά πλάσει μέ τό ἴδιο του τό εἶναι; Αὐτό ἀκριβῶς τό μοίρασμα ψυχῆς δέν ἦταν ἡ οὐσία τῆς ἀγάπης, ἡ οὐσία τῆς ζωῆς;

Ἄ, πόσα εἶχαμε νά μοιραστοῦμε! Τῆς ἀνιστοροῦσα ὅτι πιό ἐνδιαφέρον μάθαινα στό Πανεπιστήμιο. Τῆς διάβαζα μεγαλόφωνα ποιήματα σύγχρονων Γάλλων ποιητῶν πού δέν τά εἶχε ἀκούσει – κι ἐνιωθα σάν νά μάθαινα μόλις τώρα ἀπό τήν ἀρχή τά γαλλικά· σάμπως μονάχα ἔτσι νά γινόταν καί δική μου γλώσσα. Πόσα μοῦ μάθαινε κι ἐκείνη δίχως νά τό καταλαβαίνει! Ἀρκοῦσε νά περπατᾶμε δίπλα δίπλα στούς τόπους ὅπου εἶχε ζήσει τά παιδικά της χρόνια –στό boulevard des Batignolles ἢ στό parc Monceau– γιά νά ἀνακαλῶ μέ τή φαντασία μου ὅλα ὅσα ἔβλεπε, ἄκουγε, γευόταν, αἰσθανόταν τά χρόνια κεῖνα, μέ τίς χαρές καί μέ τίς λύπες τους. Κι αὐτό μ' ἔκανε ἄλλον ἄνθρωπο. Λίγο λίγο τό μελαγχολικό, περιίχλειστο ἐγώ τοῦ Ἀθηναίου ἐφήβου πού ἤμουν πρὶν ἀπό ἕναν χρόνο μετασχηματιζόταν στό ἐμεῖς τοῦ ἐρωτευμένου ζευγαριοῦ πού μόλις τώρα εἶχαμε ἀρχίσει νά ἐξερευνοῦμε. Ἐνα ἐμεῖς ἐλάχιστο, μηδαμινό μέσα στή χαοτική μεγαλούπολη, μά πού ἦταν ἤδη ἕνα ὀχυρό ἱκανό νά μέ κρατάει ὄρθιο μέσα στή δυστυχία.

*
**

Γιατί τώρα τό μοίρασμα κρυβόταν ἀκόμα καί στή μοναξιά. Εἶτε τήν περίμενα ἔξω ἀπό τό σπίτι της εἶτε στήν ἐξοδο τοῦ σχολείου ἢ τοῦ γυμναστηρίου,

στήν καρδιά μου χτυπούσε ό σφυγμός τής δικής της πόλης. Γυρόφερνα στά μπιστρό, στεκόμουν όρθιος πλάι στους έργατικούς μέ τον μπερέ ή τό κασκέτο πού έπιναν τό ποτό τους στόν τσίγκινο πάγκο κουβεντιάζοντας, κι είχα τήν αίσθηση πώς ζούσα σέ παλιά γαλλική ταινία – μόνο πού τώρα οί «ήθοποιοί» ήταν οικείοι, σχεδόν φίλοι μου. Τήν περίμενα μέ τίς ώρες σ' ένα συνοικιακό café, χαζεύοντας τούς θαμώνες ή παρακολουθώντας από τήν τζαμαρία τήν άκατάπαυστη κίνηση τοῦ δρόμου, καί μου φαινόταν πώς βρισκόμουν από πολύ παλιά έδω, ανάμεσα στά ίδια πρόσωπα, στό ίδιο πλήθος. Περιπλανιόμουν στίς λαϊκές αγορές χαμένος μές στόν κόσμο, εισπνέοντας έξωτικές μυρωδιές, άρπάζοντας έδω ή εκεί μιάν άγνωστη λέξη, μιάν άσυνήθιστη προφορά, δέν ξέρω ποιās γαλλικής έπαρχίας, φυλάγοντας ύστερα για ώρες μές στή μνήμη τό ζεστό χαμόγελο ενός Άλγερινού μικροπωλητή. Δέν ήταν θαυμάσιο; Αὐτή ή πόλη, αὐτή ή χώρα μου χαρίζονταν πιά άτόφιες μέσα σέ λίγους μήνες μέ όλη τους τή νοστιμάδα.

Συχνά εκείνη ύποχρεωνόταν ν' ακολουθήσει τούς γονιούς της στό έξοχικό τους, όχι μακριά από τό Κομπραί τοῦ Προύστ. Κι έγώ κατάφερνα νά τό σκάσω άπ' τό Παρίσι καί νά μείνω δυό βραδιές σ' ένα μικρό ξενοδοχείο τής περιοχής, για νά τή συναντώ κρυφά στό δάσος. Τά βράδια αναπολοῦσα τό γλυκό της πρόσωπο σ' ένα ήσυχο έστιατόριο, δοκιμάζοντας για πρώτη φορά γεύσεις πού ξυπνοῦν άκόμα μέσα μου τή στιβαρή κουζίνα τής χαμένης σήμε-

ρα αγροτικής Γαλλίας. Κι όταν, τό καλοκαίρι τοῦ 1960, ἡ Ζιζέλ βρέθηκε, πάλι ἀναγκαστικά, στό σπίτι μιᾶς θείας σέ κάποιο νησάκι τῆς Βρετάνης, ἐγώ ἐγκαταστάθηκα, κρυφά, γιά λίγες μέρες στό ἀντικρινό χωριό, ἀπ' ὅπου ἔβλεπα, μέσ' ἀπό ἕνα... τηλεσκόπιο, τό σπίτι της κι αὐτήν τήν ἴδια ν' ἀνεμίζει τό φουλάρι της τή συμφωνημένη ὥρα. Ἡ ἀλήθεια ἦταν ὅτι βρισκόμασταν ἀπό κοντά πολύ ἀραιά κι ὕστερα ἀπό χίλιες δυσκολίες. Μά πόσο ταύτισα ἐκεῖνες τίς μέρες τήν προσωπική καί οἰκογενειακή της ἱστορία μέ τόν κόσμο τῆς Βρετάνης, ἀπ' ὅπου καταγόταν ἡ οἰκογένεια τῆς μάνας της! Πόσο ζωντανά ἔνωσα τότε νά ἐπικοινωνῶ μέσ' ἀπό τά διαβασματά μου καί τούς μακρότατους μοναχικούς μου περιπάτους μέ τή «βαθιά» Γαλλία, τή μακραίωνη ἱστορία της, τήν παράδοση καί τήν παιδεία της, τή λογοτεχνία καί τή γλώσσα της, τήν καθημερινή κουλτούρα τῶν ἀνθρώπων της! Μέρα μέ τή μέρα, ἡ πατρίδα της γινόταν καί γιά μένα μιά πατρίδα.

*

**